

Biện pháp phát triển ngôn ngữ mạch lạc cho trẻ 4-5 tuổi thông qua hoạt động kể chuyện theo tranh với mô hình sách

Chu Đình Kiên*, Nguyễn Lương Tuyết Nhi,
Hồ Kiều Van, Phạm Thị Thu Thủy, Hà Thị Hòa*

*TS, Khoa Giáo dục Mầm non, Trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng

**SV, Khoa Giáo dục Mầm non*, Trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng

Received: 2 /03/2024; Accepted: 15/03/2024; Published: 28/03/2024

Abstract: For children aged 4-5, this is an important stage for language development, especially coherent language. Creative storytelling activities not only develop linguistic thinking but also form cultural communication skills. Developing coherent language requires a lot of time as well as regular innovation in teachers' teaching methods. Therefore, this article focuses on proposing two main measures to develop coherent language for children aged 4-5 through picture storytelling activities with the book model: experience-oriented storytelling and story-based storytelling with STEAM orientation

Keywords: Coherent language, children aged 4-5, storytelling activities, book models

1. Đặt vấn đề

Theo L.S. Vygotsky, quá trình làm chủ lời nói của một đứa trẻ trải qua nhiều giai đoạn: một từ - sự kết hợp của hai hoặc ba từ - một cụm từ đơn giản - câu phức tạp. Giai đoạn cuối cùng để làm chủ lời nói của trẻ là ngôn ngữ mạch lạc (NNML) bao gồm một số câu chi tiết: các quan hệ ngữ pháp trong đó phản ánh các mối liên hệ. NNML không chỉ là một chuỗi các từ và câu, nó là một chuỗi các suy nghĩ được kết nối với nhau, được thể hiện bằng các từ chính xác trong các câu được xây dựng chính xác. Có thể thấy, NNML của trẻ MN thể hiện qua: 1/ Lời nói phải có chủ đề và thể hiện tập trung chủ đề đó; 2/ Chủ đề phải được triển khai logic; 3/ Lời nói phải có bố cục rõ ràng; 4/ Có dùng các phép liên kết một cách hợp lý; 5/ Các câu phải đúng ngữ pháp và có ý nghĩa [5].

Hoạt động kể chuyện thông qua mô hình sách ảnh hưởng rất lớn đến sự phát triển NNML của trẻ, giúp trẻ mở rộng hiểu biết được thế giới xung quanh. Ngoài ra với truyện kể, trẻ nhận thức được tính rõ ràng chính xác của từ, sự hoàn hảo của câu với cấu trúc ngữ pháp phong phú, phân biệt được ngữ điệu lời nói trong các nhân vật khác nhau và giúp trẻ nhận biết được sự khác nhau giữa ngôn ngữ đời thường với một số từ mang tính nghệ thuật. Khi tiếp xúc với tác phẩm truyện, trẻ sẽ dễ dàng tưởng tượng, tái tạo các hình ảnh đã sẵn có, từ đó giúp trẻ sẽ kể lại câu chuyện trẻ thích và trẻ nghe được một cách logic và trình tự hơn thông qua đó trẻ sẽ phát triển NNML. Nhờ có những câu chuyện, hình ảnh trực quan và giọng kể biểu cảm của giáo viên (GV), trẻ dần dần tích tụ cho mình vốn kiến thức, mong muốn bản thân được sống trong một thế

giới kì ảo, ngoài ra trẻ còn biết thể hiện hành vi đúng cách, cư xử chuẩn mực với mọi người. Từ đó trẻ cũng được phát triển khả năng nghe, nói và phát triển vốn từ cả về số lượng và chất lượng. Hơn hết thông qua hoạt động kể chuyện sự phát triển ngôn ngữ của trẻ, đặc biệt là sự phát NNML được cải thiện và liền mạch.

2. Biện pháp phát triển ngôn ngữ mạch lạc cho trẻ 4-5 tuổi thông qua hoạt động kể chuyện theo tranh với mô hình sách

2.1. Tổ chức hoạt động kể chuyện thông qua mô hình sách theo hướng STEAM

Giai đoạn 1: Gắn kết

Trò chuyện thăm dò để khám phá xem trẻ đã biết hay chưa biết gì. Cô tạo tình huống có vấn đề cho trẻ để gây sự tò mò, hứng thú cho trẻ. Trẻ được đặt câu hỏi và chia sẻ những điều đã biết. Thúc đẩy sự quan tâm của trẻ cho một nội dung mới tạo bối cảnh thử thách cho trẻ giải quyết. Ví dụ: Khám phá thí nghiệm núi lửa phun trào thông qua mô hình sách. GV sử dụng 2 câu hỏi như sau: Đây là hiện tượng gì? Hiện tượng này các con thường thấy ở đâu?

Giai đoạn 2: Explore (Khám phá)

Cho trẻ khám phá bên trong mô hình sách, khám phá những thí nghiệm có bên trong mô hình sách. Trong quá trình cho trẻ khám phá, GV có thể sử dụng các câu hỏi sau: Hiện tượng này xảy ra khi có gì tác động? Bên trong hiện tượng có gì? Tại sao lại có hiện tượng này? Đây là những vật liệu gì? Nếu cho giấm vào thì điều gì sẽ xảy ra? Nếu không có giấm có xảy ra được hiện tượng không?

Giai đoạn 3: Explain (Giải thích)

Giai đoạn này, GV giúp trẻ tổng hợp kiến thức mà

trẻ vừa chia sẻ những điều trẻ đã khám phá được. Có thể sử dụng thêm các nguồn internet, sách báo, làm rõ thông tin, nâng cao hiểu biết. Ví dụ, GV có thể giải thích: khi cô đổ dấm vào mô hình đã có các nguyên vật liệu như: bột paking soda, nước rửa bát, màu thực phẩm, lúc này bột paking soda và dấm có axit sẽ phản ứng với nhau và sủi lên và tạo thành núi lửa phun trào đấy.

Giai đoạn 4: Elaborate (Áp dụng)

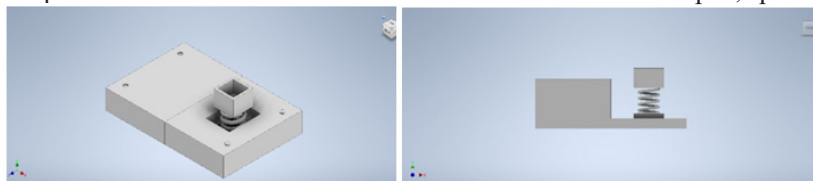
- Trẻ được áp dụng kiến thức đã học vào thực tiễn.
- GV tạo cơ hội cho trẻ thuyết trình hoặc tạo ra những cuộc điều tra dựa trên kiến thức mới được học.

Giai đoạn 5: Evaluate (Thúc đẩy)

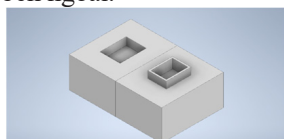
- Bao gồm đánh giá chính thức và không chính thức theo kỹ năng 4c.

Từ mô hình 5E, chúng tôi đề xuất mô hình sách cho ví dụ trên như sau:

Bên trong là mô hình thí nghiệm hiện tượng núi lửa phun trào:

Phần dưới của sách sẽ là lò xo để sách có thể giữ được thẳng bằng và tạo hiện tượng 3D, khi lật sách mô hình sẽ hiện ra bên ngoài.

Ở trang sách thứ nhất sẽ được khoét 1 lỗ hổng để có thể lắp được mô hình phía trang sách thứ 2.

Về nguyên lý hoạt động: Khi đổ nguyên vật liệu đến một mức giới hạn cho phép thì cần gạt bên trong mô hình sẽ đẩy xuống đồng thời sẽ đề lên công tắc bóng đèn. Khi đó công tắc bóng đèn sẽ làm cho đèn sáng lên, đồng nghĩa với việc núi lửa đã phun trào. Những nguyên vật liệu phía bên trong muốn đèn tắt, núi lửa ngưng hoạt động, trẻ phải lấy đôi đũa phía bên phải sách để thực hiện thao tác gạt lấy nguyên vật liệu ra. Thao tác này cũng giúp trẻ tăng vận động tinh, rèn luyện thị giác và khả năng tập trung của trẻ.

Điều kiện thực hiện:

- GV cần tạo cho trẻ cảm giác tò mò thích thú bằng hệ thống câu hỏi đàm thoại phù hợp. Lấy trẻ làm trung tâm, để trẻ tự do trải nghiệm (TN), giúp trẻ bộc lộ cảm xúc của bản thân trẻ.
- GV phải có kiến thức về STEAM và thiết kế

được các mô hình sách để kể chuyện nhằm phát triển NNML cho trẻ.

2.2. Tổ chức hoạt động kể chuyện thông qua tranh với mô hình sách theo hướng trải nghiệm

- + Chuẩn bị: môi trường vật chất: mô hình sách, các đồ dùng, đồ chơi an toàn, sạch sẽ; môi trường tinh thần: phân công công việc cho từng bạn trong nhóm theo tinh thần tự nguyện, có sự hợp tác với bạn khi tham gia vào hoạt động.

- + Xây dựng quy trình TN: TN thực tế -> Chia sẻ kinh nghiệm -> Rút ra kinh nghiệm cho bản thân -> Vận dụng kinh nghiệm vào cuộc sống.

* Bước 1: Trẻ TN thực tế

- GV giới thiệu: Đây là bước quan trọng trong hoạt động TN, là đầu mối để kích thích trẻ khám phá các nội dung bên trong và cơ sở để trẻ rút ra các bài học nhận thức. NNML của trẻ được phát triển qua việc lựa chọn chủ đề của câu chuyện, qua trực tiếp khám phá, qua tương tác với bạn bè. Giới thiệu bài

học bằng cách cho trẻ khám phá mô hình sách theo tranh,... gây tò mò, hứng thú và định hướng vào câu chuyện.

- Trẻ thực hành TN: GV giao nhiệm vụ cho các nhóm trẻ hoặc

tự trẻ khám phá mô hình sách theo tranh, trong mô hình đó có những hoạt động, hình ảnh gì. Sau khi trẻ TN GV cho trẻ phản hồi lại để trẻ nêu kết quả TN, đây là cơ sở nhằm phát triển ngôn ngữ (nói rõ ràng, đúng ngữ pháp và biểu đạt lời nói một cách logic, có trình tự và nội dung).

Trong quá trình tổ chức hoạt động kể chuyện, GV luôn tạo các tình huống có vấn đề để kích thích tư duy của trẻ. Khi hiểu bản chất của hiện tượng, cũng như đặc điểm, tên gọi, công dụng của những đối tượng, hiện tượng và các mối quan hệ, đồng nghĩa với việc vốn từ của trẻ tăng lên, khả năng sử dụng câu và các phép liên kết câu phát triển.

Như vậy, bước TN thực tế sẽ giúp trẻ trao đổi, chia sẻ thông tin và vận dụng kinh nghiệm đã có vào các hoạt động thao tác với mô hình sách theo tranh, từ đó hình thành kinh nghiệm mới. Đây chính là cơ sở để trẻ nói/kể, chia sẻ kinh nghiệm mới với mọi người xung quanh.

* Bước 2: Trẻ chia sẻ kinh nghiệm

Đây là giai đoạn có nhiều cơ hội để GV khai thác nhằm phát triển NNML cho trẻ. Với kinh nghiệm sau quá trình TN trực tiếp, GV khuyến khích trẻ phản hồi kinh nghiệm ở tất cả các thời điểm phù hợp trong ngày như: ngay sau khi chơi; hoạt động chiều; giờ trả trẻ;

buổi sáng ngày hôm sau; kể cả lúc khi trẻ vừa ngủ dậy, cô chải tóc cho các trẻ gái... GV nên tận dụng các thời điểm phù hợp để trẻ có cơ hội được nói về những TN đã trải qua cũng như chia sẻ, trao đổi về suy nghĩ, cảm xúc của bản thân về hoạt động đã thực hiện.

Giai đoạn này, là GV xây dựng các câu hỏi, đàm thoại với trẻ những gì trẻ mà trẻ khám phá được trong mô hình sách theo tranh. GV nên sử dụng câu hỏi phù hợp nhằm khai thác đúng trọng tâm với câu chuyện... Các câu hỏi về kỹ năng thao tác, giao tiếp mà trẻ được tham gia. Khuyến khích trẻ chia sẻ kinh nghiệm với người thân trong gia đình.

Quá trình đàm thoại diễn ra theo trình tự nhất định. GV có thể đặt ra các loại câu hỏi sau: Con có thể nói/kể cho cô biết khi thao tác với mô hình sách theo tranh con cảm thấy thế nào? Con hãy kể về những điều con thích thú nhất? Câu chuyện nói về nhân vật nào?

Như vậy, bước trẻ chia sẻ kinh nghiệm chủ yếu phát triển kỹ năng diễn giải mạch lạc, biểu đạt lời nói logic, phát triển các kỹ năng thao tác và phát triển nhận thức cho trẻ.

* Bước 3: Trẻ rút ra kinh nghiệm cho bản thân

Ở giai đoạn này, GV khích lệ trẻ tự nói ra kinh nghiệm thu được qua hoạt động kể chuyện thông qua tranh với mô hình sách. Chính việc được tự do nói ra những kinh nghiệm giúp trẻ khắc sâu các hình ảnh trong mô hình sách hay việc trẻ tự hệ thống lại kinh nghiệm bản thân sẽ giúp phát triển các kỹ năng nói như: sử dụng câu theo một chủ đề nhất định; nói rõ ràng theo đúng trình tự diễn tiến của hoạt động; triển khai câu chuyện với bố cục rõ ràng (mở đầu - triển khai - kết thúc).

Ví dụ: HĐ kể chuyện cho trẻ TN với mô hình sách theo tranh, GV dùng hệ thống câu hỏi, trò chơi, tranh ảnh, bài tập để kích thích trẻ nói ra những kinh nghiệm mới. Có thể đề nghị trẻ nói về việc vận dụng kinh nghiệm.

* Giai đoạn 4: Trẻ vận dụng kinh nghiệm vào cuộc sống

Để tạo điều kiện cho trẻ vận dụng kinh nghiệm vào cuộc sống GV dựa vào việc lĩnh hội kinh nghiệm ở trẻ thiết kế nhiều trò chơi học tập cho trẻ TN ở hoạt động kể chuyện với mô hình sách theo tranh. Có nhiều thời điểm khác nhau trong chế độ sinh hoạt hằng ngày với hệ thống câu hỏi, bài tập, tình huống, trò chơi để trẻ vận dụng kinh nghiệm vào cuộc sống, đặc biệt là cách trẻ nói về cách thức, kết quả vận dụng kinh nghiệm. Các câu hỏi thường hướng đến trẻ nói/kể về kinh nghiệm cá nhân trong hoạt động thực tiễn, khuyến khích trẻ kể lại những hoạt động TN, những sự vật và hiện tượng trẻ có cảm xúc mạnh mẽ.

GV nên phối hợp với phụ huynh/cha mẹ trẻ để tạo nhiều cơ hội trẻ được trao đổi, vận dụng kinh nghiệm vào thực tiễn. Ở mức độ cao hơn GV có thể đề nghị trẻ sáng tác và kể lại chuyện theo kinh nghiệm: Những câu chuyện kể về đối tượng trẻ khám phá; một sự việc trẻ có cảm xúc và ấn tượng mạnh mẽ. Khuyến khích trẻ sáng tác chuyện về đồ dùng, đồ chơi; về sự vật, hiện tượng mà trẻ có ấn tượng... GV khuyến khích trẻ kể các câu chuyện sáng tạo cho người thân trong gia đình để rèn luyện sự sáng tạo và ngôn ngữ nghệ thuật cho trẻ.

Điều kiện thực hiện:

- GV có kinh nghiệm trong việc thiết kế và thực hiện các hoạt động giáo dục kể chuyện theo hướng TN.

- Có thời gian cũng như điều kiện về môi trường vật chất và tinh thần để thực hiện TN.

3. Kết luận

Vấn đề phát triển NNML cho trẻ 4-5 tuổi thông qua kể chuyện, hoạt động TN khám phá, trò chuyện tự do, trò chơi, hoạt động với mô hình, đồ chơi hay các hình thức vận động... nhằm phát triển tư duy, văn hóa giáo tiếp đã được các trường mầm non trên cả nước áp dụng có hiệu quả. Tuy nhiên, việc phát triển NNML cho trẻ cần nhiều thời gian, sự kiên trì trong việc đổi mới các hình thức và phương pháp dạy học của GV. Vì vậy, bài báo đã cung cấp thêm 2 biện pháp cơ bản để giúp GV phát triển NNML cho trẻ 4-5 tuổi thông qua hoạt động kể chuyện theo tranh với mô hình sách. Việc áp dụng các biện pháp trên cần linh hoạt, sáng tạo, không nên áp đặt và vận dụng thô cứng mà cần tùy thuộc vào đặc điểm tâm sinh lý của trẻ, hứng thú, nhận thức, kinh nghiệm của trẻ cũng như các điều kiện về môi trường khác của địa phương.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2021), *Thông tư số 01/VBHN-BGDĐT về việc ban hành Chương trình giáo dục mầm non*.
2. Nguyễn Xuân Khoa (1998), *Phương pháp phát triển ngôn ngữ trẻ mẫu giáo*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội.
3. Cao Thị Hồng Nhung, *Tổ chức hoạt động ngoài trời nhằm phát triển lời nói mạch lạc cho trẻ 5-6 tuổi ở trường mầm non*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
4. Hoàng Thị Phương (chủ biên), (2018), *Tổ chức hoạt động giáo dục theo hướng trải nghiệm cho trẻ ở trường mầm non*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
5. Đặng Thị Ngọc Phượng và cs, (2021), *Tổng quan nghiên cứu về phát triển ngôn ngữ mạch lạc cho trẻ mẫu giáo thông qua hoạt động trải nghiệm*, Tạp chí Giáo dục, số 45, năm 2021, tr43-47.